

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

På väg hem

– En kvalitativ textanalys av hur
Göteborgs-Posten gestaltar överfallsvåldtäkt

Kandidatuppsats i journalistik, 15 hp

Göteborgs universitet

Vårterminen 2013

Handledare: Monika Djerf-Pierre

Författare: Molli Rosenström & Hannah Zahr

JMG

Abstract

There is reason to believe that the coverage of rape¹ in mass media affects women negatively which may lead to fearfulness of becoming a victim of rape.

The aim of this essay is to analyze how victims and offenders of rape are constructed over time in a major daily news paper published in Gothenburg (Göteborgs-Posten).

We have been inspired by framing theory and narratology. In the field of communication, framing defines how news media coverage shapes mass opinion. We have applied narratology to study the characters (victim and offender) and the course of events of each article.

Nils Christie introduces five criteria in order to classify the “ideal victim” and the analysis is based on these touchstones.

In this essay we have used a qualitative research method founded by David L. Altheide. Ethnographic content analysis (ECA) is oriented to documenting and understanding the communication of meaning, as well as verifying theoretical relationships. A reflexive and highly interactive nature of the investigator is of great importance while using this method.

Main results: The type of rape that is most frequently described in Göteborgs-Posten is the stranger rape. The real life victim of a sexual offense is rarely ideal and neither is the victim described in Göteborgs-Posten. She is typically on her way home from festivity when attacked by a complete stranger, and that makes the attacker a very ideal offender even though the real life sexual offender is not.

Conclusions: Stereotypical images of rape, rape victims and rapists are constructed in Göteborgs-Posten. By overrepresenting more severe and gruesome incidents the public overestimates the frequency of this kind of rape and often misperceives reality. This might lead to a public misconception of rape crimes.

Title: På väg hem – En kvalitativ textanalys av hur Göteborgs-Posten gestaltar överfallsvåldtäkt
Authors: Molli Rosenström and Hannah Zahr
Term: Spring 2013
Supervisor: Monika Djerf-Pierre
Pages/words: 39/11 758
Method: Ethnographic content analysis.
Key words: Rape, Göteborgs-Posten, ideal victim, ideal sexual offender, framing theory, narratology, fear, daily morning newspaper, ethnographic content analysis.
Nyckelord: Överfallsvåldtäkt, Göteborgs-Posten, idealiskt offer, idealisk gärningsman, gestaltningsteori, narratologi, rädsla, morgonpress, ethnographic content analysis (ECA).

¹ In this context “rape” is used to describe a violent and unexpected attack, committed outside by a stranger.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.2	Syfte och frågeställningar	3
2	Att gestalta överfallsvåldtäkt: teoretisk ram	3
2.1	Gestaltningsteori	4
2.2	Narratologisk ansats	5
2.3	Analytiska teman	5
2.3.1	Händelsebeskrivning	6
2.3.2	Rollbesättning: offer och gärningsman	8
	Offer	8
	Gärningsman	10
3	Metod och material	11
3.1	Urval	12
3.2	Varför morgonpress?	13
3.3	Varför sommaren?	13
3.4	Varför 00, 02, 10, 11, 12?	14
3.5	Protokoll och teman	15
4	Överfallsvåldtäkt i Göteborgs-Posten: resultat och analys	16
4.1	Händelsebeskrivning	17
	Hon var på väg hem, han kom från ingenstans	17
	Det borde inte ha hänt	18
	Vem tillhör gärningen?	19
	Vem bär ansvaret?	20
4.2	GP-offret	22
	Vem är hon?	22
	Hur idealisk är hon?	23
4.3	GP-gärningsmannen	26
	Vem är han?	26
	Hur idealisk är han?	28
5	Slutdiskussion	30
6	Sammanfattning	33
7	Litteraturlista	35

1 Introduktion

“Den inlärdade rädslan gör att det första hon tänker när hon reser sig upp och sperman rinner längs med låren, är att hon borde ha vetat bättre. Det sista hon kan göra när en våldtäkt drabbar är att skylla på att ingen varnade henne. Att just varna henne är det enda som samhället har gjort. Kvinnan visste mycket väl att det här hotet fanns. Hon har gått runt och varit rädd för det hela sitt liv. Hon har ingen anledning att vara förvånad.

– Vad var det vi sa...”

(Katrine Kielos 2008:108)

Kvinnor får lära sig att akta sig för män. Okända män. Främlingar som man inte kan lita på. Den inlärdade rädslan i det offentliga rummet begränsar kvinnan i sin frihet. Rädslan för att bli våldtagen är närvarande och medierna förstärker bilden av att det kan hända vem som helst.

De flesta kvinnor har aldrig blivit våldtagna men alla har en tydlig bild av hur det går till. Det händer den ensamma kvinnan som i för kort kjol går hem i sommarnatten. Kanske har hon varit på stan och genar genom en närliggande park. Helt plötsligt är han där, den ensamma galningen: främlingen i mörkret hon aldrig tidigare mött.

Det svenska samhället har under de senaste hundra åren gått från att vara ett erfarenhetsamhälle till att vara ett informationssamhälle. Det betyder dock inte att människan idag står utan erfarenheter. Skillnaden är att erfarenheterna idag inte enbart är direkt upplevda utan snarare indirekt genom media. Bilden av våldtäkt är i media en annan än i verkligheten men det är ändå medias bild som vi är rädda för.

“Mediavåldtäkten” skrämmer livet ur oss. Och är vi inte själva potentiella offer så oroar vi oss för de som är det.

Allmänhetens pressombudsman, Yrsa Stenius, intervjuades i Dagens Nyheter 7 januari 2010 och talade om övertramp i kriminaljournalistiken. Enligt Stenius är brottsrapportering i många fall ett känsligt område. Hon talade om graden av detaljer i gärningsbeskrivningarna och hur dessa kan uppfattas som djupt integritetskränkande för offret. Enligt Stenius är detta inte förenligt med en god publicistisk sed.

Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi vid Stockholms universitet, är även han kritisk mot dagens kriminaljournalistik. I en artikel i Fokus, 2 maj 2008, talade han om kunskapsbristen hos kriminalreportrar. Han menade att kriminaljournalistiken visar på stor okunskap och att det ofta är lösa uppfattningar och politiserade åsikter som bygger på att reportern inte förstår vad det handlar om. Han menar att gränsen mellan verklighet och fiktion allt oftare suddas ut.

I **OTRYGGHETENS LANDSKAP** kartlägger medieforskaren Gabriella Sandstig otryggheten i stadsrummet och analyserar bakomliggande orsaker med fokus på mediernas roll. Hon skriver att det inte är svårt att tänka sig att det finns ett samband mellan massmediernas bild av våld och brottslighet och människors upplevelser av otrygghet (Sandstig 2010:12). Hon menar att medierna som en av orsakerna till den upplevda otryggheten tas som självklar, trots att det är svårt att bevisa. Det finns en normativ tanke om allas lika rätt till den offentliga stadsmiljön där forskning visat att kvinnor, äldre och svagare samhällsgrupper är mer begränsade än andra i sin rörelsefrihet i stadsrummet (Sandstig 2010:21).

Det finns olika förklaringar till varför kvinnor är mer rädda än män för att bli utsatta för brott. Sociologiforskaren Jocelyn A. Hollander föreslår att det i grund och botten handlar om att vi associerar kvinnlighet med sårbarhet (vulnerability) och manlighet med farlighet (dangerousness). Hollander fokuserar inte på den faktiska förekomsten av våld, utan på mäns tillskrivna farlighet eller aggressivitet (Hollander 2011:84). Stereotyperna fångar såklart inte in alla människor men de visar att män och kvinnor uppfattas som innehavare av olika egenskaper och att detta upprätthålls, inte minst i media (Hollander 2011:87).

Vi har utgått ifrån att kvinnor i någon mån påverkas av mediernas rapportering om överfallsvåldtäkter och att det bidrar till kvinnors rädsla för att själva faller offer för en våldtäktsman.

Det här är ingen effektstudie, men vi kommer utgå ifrån att mediernas gestaltningar har effekter på människor, självklart tillsammans med ett stort antal andra faktorer som till exempel personliga erfarenheter, vilket område man bor i, populärkulturella influenser, faktisk brottsförekomst och andra aspekter (för mer om orsakerna till otrygghet i det offentliga rummet, se Sandstig 2010).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur överfallsvåldtäkt gestaltas i Göteborgs-Posten över tid. Med överfallsvåldtäkt menar vi de våldtäkter där gärningsmannen och offret inte känner varandra och där överfallet sker utomhus.

Åren vi studerat är 2000, 2002, 2010, 2011 och 2012. På så vis får vi en bild av hur Göteborgs-Posten har skildrat överfallsvåldtäkter i början av 2000-talet och i början av 2010-talet. Vi har endast studerat artiklar från sommarmånaderna (maj-september).

För att undersöka detta har vi utgått ifrån gestaltningsteori med inslag av narratologi för att kunna analysera vilka roller som är återkommande i artiklarna och hur dessa konstrueras samt hur själva händelsen ser ut.

För att uppnå syftet har vi ställt följande frågor:

- Hur skildras offret?
- Hur skildras gärningsmannen?
- Hur beskrivs våldtäkten?
- Har det skett någon förändring i rapporteringen över tid?

2 Att gestalta överfallsvåldtäkt: teoretisk ram

Nyhetstexten är kommunikativ och den kommunicerar med läsaren på olika sätt. Men den berättar inte bara sanningar. Genom att kommunicera med tecken konstruerar en artikel en verklighet i stället för att bara spegla den (Hellspong & Ledin:1997).

Vilka våldtäkter blir egentligen nyheter? Vad är det som krävs av våldtäkten för att den ska passa in i mallen för morgontidningarnas nyhetsvärdering? Och på vilket sätt skildras brottet? I den här studien har vi undersökt hur överfallsvåldtäkt gestaltas i Göteborgs-Posten.

Efter en sökning på måfå i några av de stora tidningarnas arkiv frågar sig författaren och kriminalreportern Katarina Wennstam om sökträffarna med ord som "tolvåriga flickor", "grov", "svarttaxi", "pratade utländska" och "slog mitt huvud i en sten" är representativa för de våldtäkter som begås i Sverige. Eller är mediebilden snarare en spegling av vilka våldtäkter som platsar i det allmänna medvetandet (Wennstam 2004:201)?

Det verkar vara framför allt fyra frågeställningar som avgör hur medierna gör sina urval för om en våldtäkt blir en nyhet eller inte: vilka gärningsmännen är, vilka offren är, hur våldtäkten gått till och eventuella orsaker till att våldtäkten begicks. Uppenbart är att det enbart är vissa våldtäkter som får stort massmedialt utrymme och det bestäms utefter ett antal stereotypa föreställningar som finns i samhället om våldtäkt. Nämligen vilka gärningsmän som är extra avskyvärda, vilka offer som är mer oskyldiga än andra, vilka typer av våldtäkter som anses grymmare, vilka motiv som är värre (Wennstam 2004:204).

2.1 Gestaltningsteori

För att kunna studera hur Göteborgs-Posten skildrar överfallsvåldtäkt har vi låtit gestaltningsteori agera ramverk för vår analys. Inom den har vi tagit hjälp av narratologin då vi framför allt valt att fokusera på två teman: Hur händelsen beskrivs (händelsebeskrivning) och artiklarnas rollbesättning (offer och gärningsman). Vi kommer även att undersöka i vilken grad våldtäkt tas upp som samhällets ansvar eller som enskilda personers problem.

Gestaltningsteori kan appliceras på många områden där media och kommunikation är ett av dem. Begreppet *framing* användes redan på 1950-talet inom sociologin och slog igenom inom media- och kommunikationsvetenskapen först på tidigt 1990-tal (Vliegthart & van Zoonen 2011:101). Vi kommer i den här uppsatsen använda den svenska översättningen av begreppet *framing* och i likhet med medieforskaren Jesper Strömbäck kalla det för *gestaltning*.

Ett centralt tema inom internationell forskning om gestaltningar är att undersöka hur samhällsproblem gestaltas. Inom medieforskningen fokuserar man ofta på orsaker till ett särskilt problem, vilka konsekvenser problemet får, vilka lösningar som finns och i viss grad intresserar man sig även för vem eller vilka som bär ansvaret.

Att gestalta kan således gå ut på att medier väljer ut vissa aspekter framför andra ur en uppfattad verklighet och gör dessa aspekter mer framträdande i en kommunikativ text (Vliegthart & van Zoonen 2011:105). Det följer av att verkligheten är obegränsad medan mediernas format är begränsade (Strömbäck 2012:271).

Ju mer beroende av medierna som människor är för information, desto mer mottagliga är vi för påverkan från mediernas sida. Gestaltningarna påverkar människors

tolkningar av nyheter och därmed också av verkligheten. Gestaltningarna "ger ledtrådar om hur verkligheten ska förstås, och blockerar mer eller mindre effektivt, alternativa tolkningar" (Strömbäck 2012:271).

Olika problem och samhällsfrågor gestaltas i media varje dag och ofta är det de "dåliga nyheterna" som får mest plats. Det kan röra nyheter som handlar om personliga eller samhälleliga problem, som våld, sjukdomar och brott. Medieforskaren och sociologen David L. Altheide kallar detta för *problem frames*. Vi har översatt det till *problemgestaltningar*.

2.2 Narratologisk ansats

Problemgestaltningar är inte sällan uppbyggda med hjälp av narrativ struktur, ofta med en början, en mitt och ett slut. Fiktiva berättelser har alltid setts som just det – berättelser eller sagor. Men med tiden har en ökad medvetenhet vuxit fram om att det inte enbart är fiktiva genrer som kan beskrivas som berättande.

Det verkar finnas en strävan efter att popularisera medieutbudet och göra det mer tillgängligt. Journalistiska texter ses i allt större utsträckning som berättelser – dramatiserade återgivningar av verkligheten (Jansson 2002:67). Vi utgår här ifrån att narratologin kan hjälpa oss att få en fördjupad förståelse av mediernas makt att konstruera verkligheten.

Nyhetshändelser kan återberättas ur flera olika perspektiv med hjälp av olika dramaturgiska grepp. Ett och samma händelseförlopp kan ges en mer sensationsbetonad och personifierad gestaltning i kvällspress än i morgonpress (Jansson 2001:72).

Genom att använda sig av vissa narratologiska utgångspunkter är det möjligt att få ett analytiskt grepp om abstrakta och förgivettagna antaganden som blivit så naturaliserade att de nästan är osynliga men som ändå styr vårt sätt att göra världen begriplig (Robertson 2005:261).

2.3 Analytiska teman

Våra två analytiska teman är *händelsebeskrivning* och *rollbesättning*. I händelsebeskrivningen fokuserar vi på själva händelsen, vad som hände innan och efter

våldtäkten. Under temat rollbesättning ligger fokus på offer och gärningsman. Vi har delat in temana i ett antal underteman. Offer och gärningsman skapas genom händelsen och det är därför svårt att tala om den utan att utgå ifrån offer och gärningsman.

Vi kommer först att beskriva temat händelsebeskrivning för att sedan separat introducera offer och gärningsman under temat rollbesättning.

2.2.1 Händelsebeskrivning

Texter är ofta konventionella och mönsterbundna. Man förstår ofta texten därför att man redan känner igen sig i den och för att den följer vedertagna normer och regler. Det finns givetvis speciella konventioner som nyhetstexten följer. Typiskt är det nyktra och vetenskapliga synsättet. Det är inte ovanligt med inriktning på mätbara och exakta uppgifter om tid och plats och detaljerade orsaksangivelser (Hellspong & Ledin 1997:37), men som vi nämnt i inledningen har röster höjts mot att nyheter om brott presenteras på ett alltmer dramatiserat sätt.

I en rapport av Brottsförebyggande rådet (Brå) från 1987 om pressens bild av brottsligheten skriver Peter Dahlgren att bilden av brottslighet inte ger en fördjupad förståelse för brottslighetens samhällsliga dynamik. Den ger en statisk bild av hur brottsligheten ser ut, vilket inte stämmer överens med verkligheten (Dahlgren 1987).

Den del i brottsartikeln som ges mest utrymme är händelsebeskrivningen. Det är också där reportern har mest möjlighet att dramatisera och bygga scener. "Det dramatiska intresset ligger sällan hos personerna själva: gärningsmän förblir oftast anonyma enligt pressetiska regler men även offren består av pappfigurer som inom den dramatiska logiken spelar rollen av vanliga människor" (Dahlgren 1987:44f).

Ett led i den narrativa förståeligheten är det dramatiska förloppet. Förloppet bygger på olika delar i texten som tar berättelsen från en början till ett slut. Dahlgren har förenklat det dramatiska förloppet till fyra punkter. Det första steget är att berättelsen tar fart i en presentation av problemet eller konflikten. Problemet i brottsartiklar är en brottshandling som bryter mot lag eller moral och som oftast skapar ett offer. Det andra steget i berättelsen är åtgärdandet av problemet. Här kommer oftast polis till tals och tar hand om frågan. Steg tre går ut på att nå en så kallad rening vilket innebär att problemet löses eller klaras upp. Ofta sker detta symboliskt eller genom dom, straff eller omskolning. Denna punkt speglar alltså enbart lyckade åtgärder. Den sista punkten

bygger på ett sonande eller återlösning. Man utgår från att såren har läkt och att gärningsmannen djupt ångrar sin handling och vill sona för sitt brott (Dahlgren 1987:46).

Kriminaljournalistiken blir ofta dramatiskt stympad. Ofta når inte berättelsen en lösning eller ens en rening (Dahlgren 1987:46). När det inte finns bevis som styrker brottet, eller ens någon misstänkt gärningsman så stannar historien vid endast ett offer. Då finns det inget problem att lösa.

Även om det ibland saknas en gärningsman kan det vara intressant att undersöka vem gärningen "tillhör". Artikelförfattaren bestämmer hur dramaturgin ser ut och enligt vilka formler händelseförloppet ska presenteras (Jansson 2002:71). Händelsen tolkas annorlunda om det är någon som utsätts för ett brott än om det är någon som utsätter någon annan för samma brott. Om händelsen beskrivs utan ett aktivt subjekt bidrar det till en uppfattning om att det inte finns en aktiv agent, det vill säga någon som kunnat utföra gärningen. Det är på så vis svårare att veta vem som bör ställas till svars. Ansvaret fråntas gärningsmannen och gärningen tolkas mer som en "olyckshändelse".

Vi har undersökt om ämnet våldtäkt problematiseras i artiklarna. Hur själva brottet beskrivs har nämligen betydelse för hur publiken uppfattar problemet och vem som bär ansvaret för det.

I Brå-rapporten från 1987 framkommer att brottsbevakningen ger upphov till bilden av den vardagliga brottsverksamheten, vilken indirekt bidrar till att definiera det normala eller rådande brottsläget i landet (Dahlgren 1987:9). I det undersökta materialet från 1987 fanns någon form av samhällsperspektiv att se i endast 4,2 % av artiklarna. Pressen betonar ofta det unika och oväntade istället för det mönsterbundna, vilket kan ge en felaktig bild av det faktiska brottsläget. Det finns med andra ord olika sätt att gestalta samhällsproblem. Två av dessa är episodisk gestaltning och tematisk gestaltning (Shehata 2012:330). Episodisk gestaltning innebär att problem vinklas utifrån individuella omständigheter och enskilda personers ansvar. När ett problem gestaltas på det viset får det allmänheten att uppfatta problemet som varje persons eget ansvar (Iyengar 1990; Altheide 1997).

Tematisk gestaltning innebär att problemet presenteras ur ett makroperspektiv där samhället har ett gemensamt ansvar (Altheide 1997:650). När ett problem gestaltas

tematiskt alstrar det en uppfattning om socialt ansvarstagande. När våldtäkt blir gestaltat som ett samhällsproblem, uppfattas det sannolikt annorlunda än om samma brott gestaltas som en enskild persons problem.

Vem som betraktas som offer och vem som betraktas som gärningsman fördelas ofta på ett entydigt sätt där ansvar för brott utkrävs av enskilda individer. Rättväsendets dualistiska syn på gott och ont, på ansvarig och drabbad, påverkar grupper, sociala rörelser och enskilda individer både inom och utanför rättsväsendet (Åkerström & Sahlin 2001:21). Det blir därmed intressant att studera vilka roller som förekommer i våldtäktsrapporteringen, och även titta på om fenomenet våldtäkt problematiseras och om det definieras som ett samhällets ansvar eller som enskilda individers problem.

2.2.2 Rollbesättningen: Offer och gärningsman

I de allra flesta artiklar vi undersökt finns två karaktärer representerade: offer och gärningsman. I många av dem finns även en tredje karaktär. Det kan vara vårdpersonal, ljuse experter och forskare, men framför allt poliser. Dessa karaktärer har vi inte analyserat närmre.

Vi kommer att kalla offret för "hon" av två anledningar. Dels för att det oftast är en kvinna eller en flicka som blir våldtagen och dels för att Nils Christie kallar det idealiska offret för "hon". Mer om det idealiska offret nedan.

Vi kommer att kalla gärningsmannen för "han" av en enda anledning. Det är i samtliga artiklar pojkar eller män som våldtar.

Offer

Det tycks finnas bestämda föreställningar om vilka brottsoffren är och hur de handlar. I en numera klassisk artikel från 1986 beskriver Nils Christie det *idealiska offret* där arketyper är en människa som är svag och bräcklig och som har angripits på en plats som hon har respektabla skäl att vara på, medan förövaren är en storvuxen främling med onda syften (Åkerström & Sahlin 2001:11). Detta motpolsförhållande mellan offer och förövare är i verkligheten ganska ovanligt och offret är sällan idealiskt enligt Christies kriterier. Särskilt inte när det kommer till flickor och kvinnor som berusade inlåter sig med okända män som sedan våldtar dem eller en hustru som gång på gång

blir misshandlad av sin man men ändå inte lämnar honom (Åkerström & Sahlin 2001:12).

Bilden av det idealiska offret är tätt förbunden med olika praktiker där medierna är en av dem. Bilden av offret influerar medierna som i sin tur hjälper till att reproducera dem. Bilden av offret får med andra ord reella konsekvenser (Åkerström & Sahlin 2001:16).

Vad karaktäriserar mer exakt ett idealiskt offer? Nils Christie listade fem egenskaper som en person måste kunna tillskrivas för att få fullständig och legitim status som offer. Offret måste vara svag, sjuk, gammal eller mycket ung. Offret måste vara upptagen med ett respektabelt projekt, antingen i allmänhet eller vid själva brottstillfället. Offret ska befinna sig på en plats hon inte kan klandras för att vara på. För att offret ska vara idealiskt måste dessutom gärningsmannen vara stor och ond samt okänd för offret. För att få full offerstatus i rätten måste offret utöver ovan nämnda kriterier vara tillräckligt stark för att orka föra sin talan men också tillräckligt svag för att inte bli ett hot mot andra viktiga intressen (Christie 2001:48).

Värt att nämna är också att forskning visar att de idealiska offren sällan är desamma som de verkliga offren. Det finns dessutom ett starkt samband mellan att kvalificeras som idealiskt offer och känna rädsla för att bli utsatt för framför allt våldsbrott (Christie 2001:57).

Historiskt sett har kriminaljournalistiken gått från att vara en katt och råtta-lek i det svenska folkhemmet mellan allmänheten och alla städers tjuvar och bovar till att under 1990-talet skifta fokus från gärningsmännen till offret (Ekecrantz & Olsson 1998:233). Katarina Wennstam skrev 2004 i *EN RIKTIG VÅLDTÄKTSMAN* om problematiken med att lägga allt för mycket fokus på offret. Hon skriver att det är vanligt av rättsväsendet att i domstol vilja ha detaljerad information om offret, bland annat om hennes utseende och klädsel. Det har gjort att polisen förväntas ställa frågor om detta under inledande förhör med offren (Wennstam 2004:40). Med ett stort polisiärt fokus på offret är det inte orimligt att medierna också har det.

I *VANLIG SOM VATTEN* beskriver medieforskaren Mona Livholts medias rapportering om serievåldtäktsmannen i Umeå mellan 1999 och 2006 som senare kom att kallas för *Hagamannen*. Hon menar att centralt i berättelsen om våldtäkt när det gäller

Hagamannen är att "mediernas sätt att tala om händelserna skapar en dominerande bild av alla kvinnor som offer. Med andra ord utformas en kollektiv offerposition som alla kvinnor förutsätts dela" (Livholts 2007:112). Carina Listerborn är professor i stadsbyggnad och har skrivit avhandlingen *Trygg stad* om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik. Mona Livholts beskriver via Carina Listerborn att rädslan som kvinnor upplever beror på att de är medvetna om att kvinnokroppen i vår kultur är situationerad som sårbar och underordnad det manliga våldet. Hon argumenterar för att rädslan måste ses som ett kulturellt inlärt beteende och som en reaktion på en faktisk hotbild.

Jocelyn A. Hollander har i en intervjustudie undersökt relationen mellan sårbarhet och farlighet och hur män och kvinnor tillskrivs dessa egenskaper. Hollander har ställt frågan, som är högst relevant och drivande även i vår studie, varför kvinnor är mer rädda för att utsättas för brott än män trots att män, enligt statistiken, löper större risk att bli utsatta för våld och brott (Hollander 2011).

Under medieuppbådet kring Hagamannen intervjuades kvinnor och män som privatpersoner. Genomgående var att kvinnorna uttryckte rädsla och männen uttryckte oro för flickvänner eller tjejkompisar när de ensamma gick hem (Livholts 2007). Just vägen hem betraktas som det problematiska. Den "sätter fokus på hur ett specifikt geografiskt fält – vägen från nöjesstället till hemmet – utgör en zon där kvinnor på ett tydligt sätt blir till sexualiserade objekt" (Livholts 2007:115).

Genom en kombination av ryktesspridning och nyhetsrapportering om kvinnoöverfall och våldtäkter förmedlas kunskap om vilka platser och tidpunkter som är trygga eller otrygga för kvinnor (Livholts 2007:115).

Gärningsman

Idealiska offer behöver *idealiska gärningsmän* och ju mer idealisk gärningsmannen är, desto mer idealiskt blir offret (Christie 2001:54). Rollen av en gärningsman är således lika självklar som rollen av ett offer.

Ur en moralisk synpunkt blir det förvirrande för läsaren om gärningsmannen i det minsta skulle påminna om offret. Vems sida bör man ta om draken som håller prinsessan fångad även den är offer för en större bov? Eller om knarklangaren själv är

beroende av droger? Gärningsmän som påminner om offer är dåliga gärningsmän, precis som att offer som påminner om gärningsmän är dåliga offer (Christie 2001:55).

De verkliga gärningsmännen är inte idealiska. En stor del av allt våld mellan män sker på offentliga platser och i våldsituationen liknar offer och gärningsman varandra. Det stämmer dåligt överens med bilden av en idealisk gärningsman. Den idealiske gärningsmannen är, moraliskt sett, "svart" jämfört med det "vita" offret.

Gärningsmannen, när det handlar om överfallsvåldtäkt, beskrivs dessutom ofta som en galning. Ju mer idealiskt offret är desto sjukare verkar gärningsmannen och desto mer avskyvärt verkar brottet (Wennstam 2004:188).

Det finns paradoxalt nog många likheter mellan hur vi ser på offer och gärningsmän, exempelvis att vi förskjuter dem för att skydda oss själva (Wennstam 2004:196). Många män försöker desperat hålla sig fast vid våldtäktsmännens abnorma sidor, som för att skilja ut sig själv från dem. Även om det är just vanligheten som är slående med de flesta våldtäktsmän (Wennstam 2004:196f). På samma sätt som kvinnor försöker skilja sig från våldtäktsoffren försöker "icke-våldtäktsmannen" skilja sig från *monstren*. Det här får konsekvenser för hur fördomarna om gärningsmannen frodas och kvinnors benägenhet att anmäla en person som inte passar in i monstremallen minskar eftersom hennes chanser att lyckas övertyga rättsväsendet om att den populära, trevliga mannen har våldtagit henne minskar (Wennstam 2004:197). Wennstam skriver att vi behöver monstret. För vad händer annars med bilden av den vedervärdiga våldtäktsmannen? Vad händer om vi måste fråga oss vad i den normala svenska vardagen det är som framkallar våldtäkter?

3 Metod och material

För att undersöka hur överfallsvåldtäkt konstrueras i Göteborgs-Posten har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod, då vi intresserat oss för att titta närmare på hur gestaltningarna ser ut. Vi har inte intresserat oss för att räkna förekomsten av vissa ord eller antalet artiklar, även om vi till viss del har kvantifierat för att få överblick.

Vi har inspirerats av David L. Altheides metod ethnographic content analysis (ECA), som beskrivs i boken **QUALITATIVE MEDIA ANALYSIS**. Metoden går ut på att systematiskt undersöka och analysera texter utifrån vissa teman med hjälp av ett protokoll. Mer om

teman och protokoll nedan. Vi har letat efter likheter och skillnader som är mer eller mindre uppenbara i artiklarna.

Att metoden i grunden är etnografisk betyder att den i första hand fokuserar på att beskriva människor och deras kultur (Altheide 1996:14), vilket ofta inte är fallet när det kommer till klassisk kvantitativ innehållsanalys. Metoden lämnar stort utrymme att studera materialet många gånger, och välkomnar ett reflexivt tillvägagångssätt. Det är inte ovanligt att gå tillbaka och titta på tidigare undersökt material om något intressant dyker upp längs vägen. Metoden bygger också på att urvalet är gjort medvetet och aldrig slumpvis och forskaren är närvarande under hela processen (Altheide 1996:15).

Initialt är det bra att sätta upp kategorier och variabler, som en guide in i studien, men det är lika viktigt att hela tiden vara öppen för nya upptäckter och hela tiden jämföra på olika nivåer. För mer utförlig beskrivning av metoden se Altheide 1996.

3.1 Urval

Vi har valt att analysera artiklar som beskriver så kallade överfallsvåldtäkter där offer och gärningsman inte är bekanta med varandra. Överfallsvåldtäkter sker generellt utomhus men i den här studien har vi valt att även inkludera artiklar där våldtäkten har skett i samband med en svarttaxiresa, delvis eftersom att svarttaxin enligt oss har många likheter med gärningsmannen. Båda dyker upp från ingenstans.

De allra flesta våldtäkter som begås är inte överfallsvåldtäkter. De flesta våldtäkter sker inomhus och det vanligaste är att offer och gärningsman känner eller är bekanta med varandra. Vi har valt bort ett antal artiklar som påminner om överfallsvåldtäkt där offer och gärningsman har varit ytligt bekanta eller träffats under kvällen.

Det finns ändå, som vi ser det, minst två tungt vägande skäl till att det enbart är artiklar och notiser om överfallsvåldtäkter vi har studerat. För det första är det den överlägset vanligaste formen av våldtäkt att rapportera om i Göteborg-Posten, även om det i verkligheten är en mindre vanlig form av våldtäkt. Och för det andra tror vi att det är rapporteringen om just denna typ av våldtäkt som bidrar till kvinnors rädsla att själva falla offer för en våldtäktsman.

Vi använde oss av mediearkivet Retriever för att söka artiklar. Med sökordet *våldt** täckte vi in alla artiklar som har med ordet våldtäkt att göra. Vi sökte endast på artiklar

publicerade från maj till september. Åren vi studerat är 2000, 2002, 2010, 2011 och 2012. Tillsammans identifierade vi vilka artiklar som var överfallsvåldtäktsartiklar.

Av totalt 994 träffar var det 77 artiklar som skildrar överfallsvåldtäkt. De flesta handlade i första hand om brottsincidenten som nyligen skett, men ett antal artiklar handlade om straff eller andra rättsliga påföljder, där brottet beskrevs utförligt som bakgrund.

Antal artiklar per år

År	Totalt antal träffar	Utvalda artiklar
2000	281	23
2002	187	20
2010	213	19
2011	192	11
2012	121	4

3.2 Varför morgonpress?

I början av processen var vi inne på att göra en jämförande studie och undersöka hur våldtäktrapporteringen såg ut i morgonpress respektive kvällspress. Då tiden tröt bestämde vi oss för att istället koncentrera oss på en tidningstyp. Morgonpressen utger sig för att förmedla en mer objektiv och nyanserad bild än kvällspressen. Därför valde vi att fokusera på den. Vår egen geografiska placering fick styra i valet av morgontidning att studera. Göteborgs-Posten är dessutom en stor morgontidning som når ut till många människor och är relevant att studera även av den anledningen.

En av motiveringarna till vilka år vi har valt att studera är att Göteborgs-Posten ändrade format från broadsheet till tabloid 2004, och en vedertagen hypotes är att en formatförändring kan ha betydelse även för innehållet, med mer sensationsinriktad och snuttifierad journalistik som följd. Det verkar dock inte som att övergången haft någon effekt på innehållet i Göteborg-Posten.²

3.3 Varför sommaren?

En vanlig uppfattning är att det sker fler överfallsvåldtäkter under sommarhalvåret och det får stöd i statistik från Brå. Enligt statistiken kan man se en tydlig uppgång i antalet

² För vidare diskussion läs Larsson och Weihard 2012, *Ytans påverkan på djupet*

anmälda våldtäkter utomhus från maj månad till och med september. Det är bland annat därför vi har valt att undersöka artiklar från dessa månader.

Antalet anmälda brott har, enligt statistik från Brå, ökat stadigt från år 2000. Efter 2005 kan man se en större ökning i anmälda brott. En stor del av ökningen kan förklaras av att en ny sexualbrottslag trädde i kraft den 1 april 2005. Antalet anmälda brott fortsatte att öka fram till år 2009 och har under 2010, 2011 och 2012 legat på ungefär samma nivå med 1053 anmälda utomhusvåldtäkter 2012.

3.4 Varför 00, 02, 10, 11, 12?

De artiklar vi har valt att studera kommer från sommarmånaderna (maj – september) 2000, 2002, 2010, 2011 och 2012. Med det valet har vi som ambition att kunna ge en bild av hur Göteborgs-Postens gestaltning av överfallsvåldtäkt såg ut i början av 2000-talet och jämföra det med hur det ser ut i dag, i början av 2010-talet. Vi hade tänkt jämföra 2000 och 2002 med 2010 och 2012 men efter en första sökning upptäckte vi att antalet artiklar från 2010 och 2012 var förvånansvärt få. Av den anledningen har vi valt att även inkludera 2011 års artiklar.

Nämnvärt är att nyhetsrapporteringen under 2011 och 2012 till stor del kretsade kring två uppmärksammade sexualbrottmål, gällande Dominique Strauss-Kahn (2011) och Julian Assange (2012). Enligt Brå finns det inga statistiska bevis som tyder på att det skulle ha skett färre utomhusvåldtäkter 2011 och 2012 än 2000 och 2002, snarare tvärtom. Våldtäkterna utomhus ökade under 00-talet. Vi jämförde antalet anmälda brott i Västra Götaland med övriga landet för att förvissa om att antalet anmälda brott i Västra Götaland var representativt för resten av landet. Det visade sig att ökningen av antalet anmälda våldtäkter utomhus i Västra Götaland var proportionerlig till övriga landet.

En möjlig hypotes är att antalet artiklar om ovan nämnda män och det rättsliga efterspel som följde kan ha påverkat antalet artiklar om överfallsvåldtäkt. Det verkar som att rapporteringen om Assange och Strauss-Kahn samt en uppmärksammas våldtäkt på en pojke i Önnered (som är inkluderad i vårt material) gjorde att "vanliga" överfallsvåldtäkter helt enkelt inte fick plats i tidningen.

Vi hade funnit det meningsfullt att undersöka artiklar från längre tillbaka, till exempel även 1990 och 1992, men det visade sig att artiklar från 1990-talet och före det var svårare att ta del av och tidspressen tillät tyvärr inte det.

Anledningen till det större tidsspännet mellan 2002 och 2010 har att göra med lagändringen som trädde i kraft 1 april 2005. Lagändringen i sjätte kapitlet om sexualbrott i brottsbalken innebar bland annat att vissa gärningar som tidigare rubricerats som sexuellt utnyttjande nu rubriceras som våldtäkt³.

3.5 Protokoll och teman

Som ECA-metoden rekommenderar började vi med att läsa materialet ganska förutsättningslöst innan vi sammanställde vårt protokoll, som dessutom kom att ändras en del under processen. Vi visste att vi var intresserade av hur offer och gärningsman skildras i artiklarna. Protokollet har skapats, ifrågasatts, reviderats och utvärderats ett antal gånger. Protokollet delades upp i fem delar: offer, gärningsman, händelsebeskrivning, källa och problematisering. Vi hade som ambition att ställa samma frågor som rörde både offer och gärningsman. Frågorna handlade bland annat om ålder, epitet och berusning. Tanken var att ta reda på information om offer och gärningsman för att sedan kunna koppla dem till Christies teori om det idealiska offret.

Vi formade temat händelsebeskrivning inspirerade av narratologin. Under den delen ställde vi frågor till materialet om tid, plats, deltagare, detaljer, ordval och dramatisering. Vi ville även studera om överfallsvåldtäkt gestaltades som enskilda personers problem eller som samhällets ansvar. Inom ramen för händelsebeskrivningen har vi dessutom haft som ambition att dela in artiklarna i kategorierna episodisk och tematisk gestaltning. Det kommer vi kunna uttala oss om genom att undersöka om Göteborgs-Posten i sin brottsrapportering problematiserar fenomenet våldtäkt. Vi har även studerat vilken karaktär som är drivande i artikeln genom att titta på om det är offret som utsätts eller gärningsmannen som utsätter. Exempelvis om det är någon som förföljs eller någon som förföljer.

Den fjärde delen handlade om vilka ytterligare personer som fick komma till tals i egenskap av källor, experter eller allmänhet. Källan var oftast någon från polisen eller rättsväsendet men under analysens gång har vi valt bort den punkten då fokus hamnat mer och mer på de två primära aktörerna i berättelsen: offer och gärningsmän.

³ <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>

Den femte punkten, problematisering, hamnade slutligen under händelsebeskrivning. Detta för att problematisering inte höll som egen punkt och passade bättre under händelsebeskrivningen.

Våra två analytiska huvudteman blev till slut händelsebeskrivning och rollbesättning. Under varje huvudtema lades underteman till för att det skulle bli lättare att följa analysen.

4 Överfallsvåldtäkt i Göteborgs-Posten: resultat och analys

Den typiska artikeln om överfallsvåldtäkt i Göteborgs-Posten är under de båda undersökta tidsperioderna kort. Det finns alltid ett offer och ofta en gärningsman, även om polisen i många fall saknar en misstänkt. I de artiklar där polisen har en misstänkt är gärningsmannen för läsaren diffus och uppfattas som anonym. Det typiska händelseförloppet är att en kvinna är på väg hem från krogen eller annan festlighet och blir överfallen av en främmande man som dyker upp från ingenstans. I typfallet blir kvinnan misshandlad, våldtagen och lämnad på platsen.

Oftast larmar kvinnan polisen själv, men inte sällan får hon hjälp av förbipasserande. Hon förs till sjukhus, dels på grund av sina eventuella skador, dels för att säkra så kallad teknisk bevisning.

Typartikeln innehåller direkta eller indirekta uttalanden från polisen, men ibland även från övriga rättsväsendet.

Artikeln avslutas antingen med en lägesrapport om offrets fysiska och/eller psykiska tillstånd eller med information om gärningsmannen: om han fortfarande saknas, är gripen eller blivit dömd.

Det finns självklart många undantag, men typartikeln om överfallsvåldtäkt i Göteborgs-Posten ser ut så. Här följer ett autentiskt exempel på en artikel i sin helhet som på många sätt ser ut som den beskrivna typartikeln även om den är mindre detaljrik.

Kvinna våldtagen i Uppsala

Uppsala: En kvinna i 30-årsåldern våldtogs under natten till söndag, rapporterar lokala medier. Kvinnan var på väg hem genom parkområdet von Bahrska häcken när hon överfölls av en okänd man.

Efteråt tog hon sig till en bostad i närheten och slog larm. Kvinnan fördes senare till Akademiska sjukhuset för vård. Under söndagen har en man gripits och anhållits.

(TT)

(Göteborgs-Posten 2002-09-30)

4.1 Händelsebeskrivning

I den här delen av analysen är platsen i fokus och vi har undersökt omständigheterna som rör personerna innan de förvandlades till offer och gärningsman och på hur gärningen som sådan gestaltas i Göteborgs-Posten. Vi har tittat närmare på vad som hände innan överfallet, hur våldtäkten beskrivs och om det går att utläsa vem som bär ansvaret för händelsen.

Hon var på väg hem, han kom från ingenstans

Nästan uteslutande ges en beskrivning av vart offret gör eller var hon är på väg strax innan hon blir överfallen. Offret är till det största antalet artiklar ensam på väg hem, natten till en lördag eller söndag. I många fall på väg hem från krogen eller annan festlighet och i vissa fall framgår det att hon är berusad.

Många artiklar betonar det överraskande i att gärningsmannen dyker upp från ingenstans, vilket ligger i överfallets natur. Lika ofta som vi får veta i vilket sammanhang offret befinner sig i, introduceras gärningsmannen först i överfallsögonblicket.

“Utomhus blev hon påhoppad bakifrån och våldtagen.”

(Göteborgs-Posten 2010-09-12)

“Kvinnan överfölls vid femtiden när hon var på väg hem från en fest. Hon gick på en gångväg vid Malörtsgatan. Den ensamme gärningsmannen släpade därefter in henne i skogsområdet mot Pimpinellagatan där han våldtog henne.”

(Göteborgs-Posten 2010-06-13)

Överfallet är den vanligaste komponenten i artiklarna. Göteborgs-Posten beskriver tydligt den ensamma gärningsmannen i mörkret. Eftersom att vi inte får veta någonting om vem han är eller var han kommer ifrån så förblir han en främling för både offret och

läsaren. Det är inte ovanligt att brottsartikeln har en anonym gärningsman och ett offer som får representera vanliga människor. Det leder till att kvinnor har lätt för att identifiera sig med offret.

Offret som beskrivs i Göteborgs-Posten var i början av 2000-talet på väg hem när hon överfölls. Det är hon fortfarande. Idag, precis som då, är överfallsvåldtäkt den mest förekommande våldtäkten i Göteborgs-Posten.

Det borde inte ha hänt

Vad gäller våldtäktsoffer finns det, enligt Wennstam, två typer av kvinnor i samhällets undermedvetna. Hon som är en risktagare och nästan förtjänar att bli våldtagen (den berusade kvinnan som går på efterfest med främmande män) och hon som bara en riktig galning ger sig på (kvinnan i tvättstugan eller i joggingspåret) (Wennstam 2004:187).

Vi har studerat omständigheter som gör offren mer eller mindre idealiska. En av egenskaperna hos ett idealiskt offer är att hon befinner sig på en plats hon inte kan klandras för att vara på (Christie 2001). Vissa platser beskrivs som mer orimliga eller oväntade, som platser där det inte borde ha hänt.

Exemplen nedan illustrerar det på gränsen till ironiska i att dessa övergrepp har skett trots att så mycket talar för att det inte borde ha hänt.

Dessa artiklar avviker från normen, men är ändå så pass många (fler än de som redovisas nedan) att vi anser att de utgör en egen undergrupp till problembeskrivningen.

“Strax efter midnatt i går, med mycket folk på stan efter landskampen i fotboll, utsattes en 16-årig flicka i centrala Göteborg för sexuellt övergrepp.”

(Göteborgs-Posten 2000-06-05)

“Kvinnan våldtogs bara ett stenkast från Avenyn. Lönehelg och stängningsdags gjorde att mycket folk var i rörelse i området.”

(Göteborgs-Posten 2000-07-30)

Med formuleringar som ”mycket folk på stan” och ”ett stenkast från Avenyn” tillsammans med information om överfallen får läsaren två ganska motstridiga bilder av situationen. Bilden av en trevlig stämning med landskamp och lönehelg kontrasteras

mot bilden av en kvinna som blivit våldtagen. Läsaren tvingas anstränga sig för att få ihop två skildringar av en och samma kväll, ibland till och med en och samma plats. Det borde inte ha hänt med så mycket folk i rörelse på platsen och som kunde ha stoppat överfallet.

De flesta artiklarna som går under undertemat "det borde inte ha hänt" återfinns i materialet från 2000 och 2002. Dramatiska ord eller meningsbyggnader återfinns även i det senare materialet men är mer sällan förekommande.

Vem tillhör gärningen?

Under den här punkten har vi undersökt om det i artiklarna är någon som blir utsatt för ett brott eller om det är någon som utsätter någon annan för brott. Det har vi kunnat göra genom att skilja på hur gärningen beskrivs. Exempelvis om offret har våldtagits eller om gärningsmannen har våldtagit. Det handlar alltså om vem gärningen "tillhör": offret, gärningsmannen eller ingen av dem.

Över tid har vi kunnat se en viss tendens till förändring i hur ofta gärningen beskrivs som tillhörande offer, gärningsman eller ingen av dem. Förekomsten av artiklar där gärningen saknar aktivt subjekt har minskat under 2000-talet och så även artiklar med aktivt subjekt. Den största förändringen i hur gärningen beskrivs finns i kategorin för den obestämda gärningen. I allt högre grad omnämns våldtäkten som just "våldtäkten" och inte som "tillhörande" någon, även om den fortfarande i första hand beskrivs som tillhörande antingen offer eller gärningsman.

I det första exemplet som följer tillhör gärningen offret. Hon har blivit utsatt för en våldtäkt och eftersom aktivt subjekt saknas i exemplet finns det ingen att ställa till svars för det offret utsatts för. Gärningsmannen nämns i den aktuella artikeln men är anonym. Det beskrivs att flickan blir förföljd och jagad in i ett buskage vilket stärker bilden av det passiva offret och av att händelsen bara skedde.

"Den 17-åriga flickan kom ifrån sin väninna och jagades in i ett buskage där hon knivhöggs i halsen och i bröstet och våldtogs."
(*Göteborgs-Posten 2000-05-29*)

Nästa exempel visar på motsatsen. I artikeln är gärningen beskriven som tillhörande gärningsmannen. "Den 36-åriga mannen" är aktivt subjekt i satsen och även om offret fortfarande är passiv framgår det tydligt, till skillnad från exemplet ovan, vem som är skyldig till gärningen.

"På stigen sprang den 36-åriga mannen i kapp flickan, tog stryptag på henne och drog in henne i ett buskage och våldtog henne."

(Göteborgs-Posten 2002-05-29)

Det tredje exemplet visar på en artikel där gärningen inte tillhör någon. Även om det står att en man är gripen så står det inte att någon har våldtagit. Inte heller att någon har blivit våldtagen.

Även om det är i händelsebeskrivningen som reportern har mest frihet att dramatisera så är det inte alltid reportern utnyttjar den friheten.

"Polisen har gripit en misstänkt man för våldtäkt på en kvinna i Smögen i Bohuslän natten till fredagen. Enligt polisens länskommunikationscentral i Västra Götaland ägde våldtäkten rum på det kända turistmålet Smögenbryggan."

(Göteborgs-Posten 2010-07-24)

Vem bär ansvaret?

Både under vår urvalsprocess och i den undersökning som Peter Dahlgren genomförde för Brå 1987 framkommer att det är få brottsartiklar som innehåller någon form av samhällsperspektiv, vilket inte är ovanligt när det kommer till brottsrapportering.

I endast tio av de 77 artiklar vi har studerat förekommer någon form av ytterligare information än den raka rapporteringen av brottet. I ett antal av dem flyttas fokus mot ett tydligare makroperspektiv och sätter händelsen i ett större sammanhang. Det bidrar till att ansvaret i högre grad flyttas från den enskilda personen till samhällsnivå.

Vi konstaterar att en klar majoritet av alla överfallsvåldtäkter i artiklarna gestaltas episodiskt. Som vi nämnt är det endast ett fåtal artiklar som innehåller någon form av samhällsperspektiv.

Samtliga artiklar utgår ifrån en händelse där enskilda individer får representera fenomenet överfallsvåldtäkt. Det enskilda offret och den enskilda gärningsmannen får personligen spela rollerna som drabbade eller ansvariga vilket leder till att överfallsvåldtäkt inte ses som ett samhällsproblem. Rak nyhetsrapportering och framförallt brottsrapportering har sällan ett större syfte än att enbart rapportera om det rådande brottsläget.

Tendens till förflyttning från individ- till samhällsnivå finns dock i ett antal artiklar. I exemplet nedan flyttar Göteborgs-Posten fokus från ett fall där en kvinna blivit våldtagen i en svarttaxi till den större problematiken kring svarttaxi generellt.

“De senaste åren har allt fler rån, bedrägerier och våldtäkter i samband med svarttaxiresor inträffat. På flera håll i landet har också razzior mot svarttaxi genomförts av polisen.”

(Göteborgs-Posten 2000-06-27)

I en artikel som handlar om flera övergrepp som har skett på kort tid problematiseras gärningsmannens beteende av en psykoterapeut som säger att vem som helst inte blir våldtäktsman och att många gärningsmän skyller på alkohol. Hon menar att en orsak till att det sker fler våldtäkter på sommaren är vädret. Med mycket folk i rörelse ökar riskerna för våldshändelser och överfallsvåldtäkter. Artikeln tar också upp gärningsmännens ångest, olust och skuld känslor.

“De (våldtäktsmännen) känner sig maktlösa, vanmäktiga och hjälplösa inför mycket i livet. Det är som en kompensation för detta som de i varierande drag blir aggressiva mot andra och ofta kvinnor.”

(Göteborgs-Posten 2000-06-05)

Staden är inte tillgänglig för kvinnor i samma utsträckning som för män. I forskning kring trygghet i det offentliga rummet nämns ofta dålig belysning som en av orsakerna till otrygghet (Sandstig 2010). Även Göteborgs-Posten tar upp dålig belysning som ett problem.

Inför Göteborgskalaset 2000 gjorde kommunen en satsning med mer belysning i Kungsparken. Polisen var efter ett antal uppmärksammade överfallsvåldtäkter

angelägen om att underrätta allmänheten om att man inte bör gå ensam i Kungsparken eller någon annan park nattetid. Kommunen ökade belysningen för att göra parken mer säker för ensamma personer. Polisen talade om säkerhetsåtgärder som enskilda personer kunde vidta, som att befinna sig på upplysta platser eller inte vara själva. Polisen menade att så länge man befinner sig bland folk minskar riskerna betydligt för att bli överfallen.

I och med detta fick en ljusdesigner uttala sig om dålig belysning och vad det kan få för konsekvenser.

“Smartare belysning i parker och på gångvägar skulle göra sådana platser betydligt säkrare. (...) Det är inte starkare ljus som behövs utan rätt ljus på rätt ställe.”

(Göteborgs-Posten 2000-07-30)

I det senare materialet förekommer ingen problematisering alls men det finns desto fler artiklar under de åren än i det tidigare materialet som kopplar händelser till andra brott, brottsoffer eller gärningsmän. Det kan inte ses som ett försök till att flytta fokus från mikro- till makronivå.

4.2 GP-offret

I den här delen av analysen presenterar vi offret som skildras i Göteborgs-Posten. Vi har kartlagt vem hon är och vad hon kallas. Vi har undersökt omständigheterna kring överfallet ur offrets perspektiv, det vill säga vad hon blir avbruten med att göra. Slutligen har vi undersökt om GP-offret är idealisk eller inte.

Enligt Nils Christie karaktäriseras ett idealiskt offer utifrån fem kriterier. Offret måste vara svag, sjuk, gammal eller mycket ung. Hon måste hålla på med något respektabelt projekt, hon måste vara på en plats hon inte kan klandras för att vara på och gärningsmannen måste vara både ond och okänd.

Vem är hon?

GP-offret är en kvinna. Hon är sällan under 15 eller över 35 år men undantag finns. Artiklarna från åren 2000 och 2002 har en tydlig tråd av publicerade åldrar på offren. Samtliga är kvinnor och åldern varierar. Den yngsta kallas bara ”ett barn” och den äldsta

är en 40-årig kvinna. Kvinnor över 18 år kallas övervägande för just kvinnor och är de yngre kallas de för flickor.

Där offret är över 30 år verkar den exakta åldern inte vara lika relevant längre. Då beskrivs kvinnorna som i "35-årsåldern" eller i "40-årsåldern". Offrets ålder framgår i majoriteten av artiklarna.

I 17 av samtliga artiklar är offret utan ålder. Fem av dem är från 2000 och 2002. De resterande tolv artiklarna är tagna från 2010, 2011 och 2012. Den totala mängden artiklar från 2010, 2011 och 2012 är färre till antalet än antalet artiklar från 2000 och 2002. Trots det finns det i det senare materialet fler offer utan ålder.

Det är svårt att beskriva vem hon är utifrån andra kriterier än ålder även om vi får ännu mindre information om gärningsmannen. Vi lär snarare känna offret genom vad hon höll på med ögonblicket innan och till viss del efter överfallet.

Hur idealisk är hon?

Om man ser till Nils Christies kriterier är GP-offret inte särskilt idealiskt. Majoriteten av offren i Göteborgs-Posten är varken tillräckligt gamla eller unga för att kunna kallas idealiska av den anledningen. Det finns dock undantag i de minderåriga som blivit överfallna.

Eftersom att hon är på väg hem från krogen kan man inte påstå att hon håller på med ett respektabelt projekt. I ett antal artiklar står det dessutom uttryckligen att hon är berusad vilket enligt Christies kriterier inte gör henne speciellt idealisk. Här finns det anledning att ifrågasätta Christies kriterier då offrets berusade tillstånd med stor sannolikhet gör henne svag, vilket i sig är ett av kriterierna för ett idealiskt offer. Christies definition av "svag" bygger snarare på sjukdom än en situation offret själv satt sig i.

Många delar uppfattningen om att det tryggaste sättet att ta sig hem är att åka taxi. På så sätt borde kvinnan som väljer en taxi snarare än kollektivtrafiken som färdmedel hem ses som mer försiktig och därmed mer idealisk. Men vilken taxi det är spelar en stor roll. De minst idealiska offren verkar vara de som själva valt att ta en svarttaxi hem. De flesta kan nog relatera till att vilja komma hem snabbt och billigt. Med svarttaxi behöver du inte sitta i telefonkö eller ens söka upp bilen själv. Plötsligt dyker bilen eller svarttaxiföraren upp och erbjuder ett enkelt alternativ. Så frågan är hur fri hon egentligen är i sitt val.

”34-åringen anklagades för mycket brutala övergrepp. I samtliga dessa fall har han gett sig på kvinnor som befunnit sig ute på stan efter fest eller en danskväll och som sedan önskat en taxiresa hem. (...) Kvinnorna, som alla druckit alkohol under aftonen, övertalades att åka med för en relativt billig penning.”

(Göteborgs-Posten 2000-09-28)

”Kvinnan hade besökt en restaurang i centrala Sundsvall och tog en svarttaxi för att snabbt komma hem.”

(Göteborgs-Posten 2002-09-30)

”Den 27-åriga kvinnan var berusad och skulle åka taxi från krogen till hemmet i Gråbo. Hon valde en svarttaxi.”

(Göteborgs-Posten 2000-06-27)

Genom att betona kvinnans val av taxi (svarttaxi) implicerar Göteborgs-Posten att hon hade kunnat välja ett tryggare (men säkert dyrare) alternativ, det vill säga en vanlig taxi.

Trots kvinnors utsatthet i en svarttaxi anses inte dessa kvinnor vara idealiska offer. Det finns kvinnor bland offren som är långt mer idealiska än taxikunderna. Många gånger beror det på var de befinner sig – om platsen kan uppfattas som riskfylld eller inte.

De flesta platser och projekt beskrivna i artiklarna är enligt Christie inte respektabla, men det finns en del undantag som är värda att nämna. Här finns de mest idealiska offren. Dessa kvinnor är idealiska eftersom att både platsen de befinner sig på samt projektet de håller på med inte kan klassas som klandervärda.

För att ett projekt ska klassas som respektabelt krävs det av platsen att den också är det. Ju mer ofarlig och vardaglig platsen är desto mer idealiskt blir offret. Gärningen uppfattas då som chockerande oväntad och rå.

“En kvinna i 35-årsåldern utsattes mitt på blanka dagen igår för sexuellt övergrepp och misshandel. Överfallet skedde i Vegby, en mil söder om Ulricehamn, strax efter klockan fyra igår eftermiddag. (...) Kvinnan var ute och joggade på den gamla banvallen i Vegby när en man slet ner henne i buskarna vid sidan av banvallen.”

(Göteborgs-Posten 2000-08-27)

I exemplet ovan förstärks det ovanliga i händelsen med ordval som ”mitt på blanka dagen” och ”klockan fyra igår eftermiddag”. Dagen efter publicerar Göteborgs-Posten en uppföljningsartikel där de låter allmänheten uttrycka sin oro.

“I det lilla samhället (...) är man naturligtvis chockad över hur ett så brutalt överfall kunde ske mitt på blanka eftermiddagen, i ett område där det ofta rör sig människor. (...)

- Man tror inte att det kan hända här. Jag går själv ofta över vallen, dagisbarn brukar vara där och cyklisterna använder den. Det är otroligt att ingen såg någonting, säger Marianne Holmén (taxichaufför i Vegby).”

(Göteborgs-Posten 2000-08-28)

Även i den här artikeln beskrivs två olika scenarier som skulle kunna utspela sig på samma plats. Å ena sidan barnlek å andra sidan våldtäkt. Det förstärker bilden av att det kan hända vem som helst, var som helst. Den ofarliga och vanliga platsen blir farlig och ovanlig.

“En 19-årig kvinna våldtogs på söndagseftermiddagen inne på en toalett på Eriksdalsbadet i Stockholm. (...) När hon gick ifrån bassängen för att gå på toaletten ska hon ha blivit våldtagen av en ensam gärningsman.”

(Göteborgs-Posten 2010-05-10)

“En 18-årig kvinna överfölls vid lunchtid igår när hon joggade i det populära friluftsområdet Vallarna i Falkenberg.”

(Göteborgs-Posten 2010-06-17)

Även om det finns ett typoffer för överfallsvåldtäkt representerat i Göteborgs-Posten så skiljer de sig en hel del från varandra. Vissa är idealiska när det kommer till platsen de befinner sig på, andra när det kommer till sysselsättning. Vissa är så unga att de blir idealiska av den anledningen. De flesta offren är, som vi har visat, inte idealiska, men precis som att det verkliga offret sällan är idealiskt, är inte heller den verkliga gärningsmannen det.

4.3 GP-gärningsmannen

Vem gärningsmannen är ses genom ett filter som består av vilka hans offer är. Det finns en föreställning i vårt samhälle om att det finns kvinnor som i större eller mindre utsträckning får skylla sig själva om de blir våldtagna. Vissa kvinnor tar risker, och så finns de "vita" offren, som bara de riktiga galningarna ger sig på (Wennstam 2004:187). I det allmänna medvetandet finns en skiljelinje mellan han som hoppar på en okänd kvinna och han som våldtar en kvinna han har en relation med. Inför lagen är de båda lika, de är båda våldtäktsmän, men för överfallsvåldtäktsmän finns inga ursäkter – utom möjligtvis att han är psykiskt störd (Wennstam 2004:188).

I den här delen av analysen presenterar vi den gärningsman som Göteborgs-Posten skildrar i artiklar om överfallsvåldtäkt. Vi har kartlagt vem han är, vad han kallas och undersökt huruvida han är idealisk eller inte.

Vem är han?

Som vi tidigare nämnt vill vi inte veta för mycket om gärningsmannen förutom att han är just en gärningsman. Bilden av den anonyma gärningsmannen hjälper oss att distansera oss från honom. Vi blundar för minsta tillstymmelse till mänskliga drag för att slippa se oss själva i honom.

Till skillnad från offret, som oftast beskrivs som "kvinnan" eller "flickan", beskrivs gärningsmannen i mindre utsträckning som bara "mannen". Mer vanligt förekommande är epitet som "den misstänkte våldtäktsmannen", "förövaren" eller som i de flesta fall, just "gärningsmannen". I de fall där gärningsmannen är i sin yrkesroll framkommer istället det tydligt. Som "svarttaxiföraren" eller "taxichauffören".

Om gärningsmannen har andra egenskaper som gör honom extra avskyvärd och svår att ta till sig eller identifiera sig med ges han ett epitet efter det: "en notorisk sexbrottsling", "41-årig, tidigare morddömd man", "våldsman" eller "relativt ovårdad, som något av en uteliggartyp".

Vår syn på, och troligen Göteborgs-Postens rapportering om, gärningsmannen färgas av vilka offren är. I de artiklar där offret framstår som oskyldig, svag eller ung framstår även gärningsmannen som extra grym, om inte också gärningsmannen är ung. I en av artiklarna från 2000 har en tolvårig flicka blivit våldtagen av en jämnårig pojke.

"När de kom fram låg en pojke över flickan och fyra andra stod och tittade på. (...) Enligt polisen är det klart att en av pojkarna hade samlag med flickan och brottet rubriceras som våldtäkt."

(Göteborgs-posten 2000-06-28)

Med beskrivningen "låg en pojke över flickan" kan det lätt tolkas som att det inte alls är en våldtäkt det handlar om, trots att det i samma artikel framkommer att det är precis vad det är. Det är svårt att tänka sig att Göteborgs-Posten skulle uttrycka sig i de ordalagen om det handlade om vuxna män och kvinnor.

Gärningsmannen är på många sätt anonym och det framgår även när det gäller hans ålder. I hälften av artiklarna framgår ingen ålder och i några enstaka fall finns det ingen gärningsman alls. Ibland benämns gärningsmannen som "han" eller "den" utan ytterligare introduktion.

"Polisen har gott hopp om att få fast den som överföll och våldtog en 17-årig flicka i Tollered natten till igår. (...) Utomhus blev hon påhoppad bakifrån och våldtagen."

(Göteborgs-Posten 2010-09-12)

Det finns en viss tendens till att förstärka maktobalansen mellan offer och gärningsmän med hjälp av angivelsen av ålder. Det ska vara tydligt vilken relation som råder mellan offer och gärningsman. I en artikel från 2000 där både gärningsman och offer är 17 år står till exempel:

“Flickan och en kamrat var på väg till en fest hos kompisar när de upptäckte att de var förföljda. Den unge mannen skrämde flickorna som började springa åt varsitt håll.”

(Göteborgs-Posten 2000-05-28)

Oftast dras en tydlig gräns mellan en icke-myndig person av kvinnlig kön och en myndig person. En 17-åring kallas flicka och en 18-åring kallas kvinna. I det allra flesta artiklar blir personer över 18 omtalade som män och kvinnor och personer under 18 som pojkar och flickor. Dessa tre exempel är undantag och vi har inte hittat undantag av samma sort i materialet från 2010, 2011 och 2012.

“En 37-årig man åtalas för att på ett brutalt sätt ha våldtagit en 18-årig flicka i Borås.”

(Göteborgs-Posten 2002-05-17)

“Den 34-årige mannen påstås ha överfallit kvinnor och tilltvingat sig samlag vid fyra tillfällen under ett drygt halvår. (...) 11 december 1999 åkte en 19-årig flicka, hemmahörande i Angered, svarttaxi från centrum.”

(Göteborgs-Posten 2000-09-12)

I en av artiklarna från 2010 kallar reportern personerna för “tjej” och “kille”. Det är endast i denna artikel som offer och gärningsman beskrivs på detta sätt.

Hur idealisk är han?

Överfallsvåldtäktsmannen som konstrueras i GP är på många sätt slående i sin idealiskhet. Han är en främling för offret, han är anonym och han dyker upp från ingenstans. Mannen beskrivs bland annat som “en vilt främmande man”, “okänd för kvinnan” eller “en okänd gärningsman”. Det är vanligt att mannen kallas “gärningsmannen”, “den misstänkte våldtäktsmannen” eller “förövaren”.

Det finns en tendens till att mer neutralt kalla gärningsmannen för mannen i materialet från 2010, 2011 och 2012.

Vi får inte veta så mycket om gärningsmannen förutom att han är just gärningsman. Vi vill inte veta om han är en sjuk person som möjligen själv är offer för ett större

förtryck (Wennstam 2004:189). Samtidigt som vi vill att han ska vara precis lagom omänsklig för att vi inte ska behöva identifiera oss med honom. Nils Christie menar att anledningen till att vi inte vill se offret i gärningsmannen är att han kryper närmre det mänskliga, det vill säga oss själva. Katarina Wennstam menar att vi av den anledningen förminskar vad vi vet om gärningsmannens normala sidor eller offerstatus (Wennstam 2004). Gärningsmannen i Göteborgs-Posten beskrivs på ett sätt som gör det svårt att identifiera sig med honom. Genom att till största del rapportera om våldtäkter begångna av män som uppfattas som marginaliserade skapar man en gräns mellan vad som är avvikande och normalt.

Vad får det för konsekvenser att kvinnor är rädda för en gärningsman som inte är särskilt vanlig i verkligheten? Katarina Wennstam fråga sig varför just myten om den flåsande mannen i parken fått ett sådant fäste. "Om det är 'vanliga killar', med ungefär samma moraluppfattning som vem som helst, som begår övergrepp – då kanske det är så att det finns spår av kvinnoförtryck och godkännande av 'vissa' övergrepp också i den vanliga svenska moralen" (Wennstam 2004:190).

5 Slutdiskussion

Det är maj och varmt i luften. Det är mycket folk på stan och på uteserveringarna trängs man. Det är en tid som för många är förknippad med glädje. Men de varma försommarnätterna för också något annat med sig. Det är nämligen under sommarmånaderna som de flesta överfallsvåldtäkterna sker. De flesta kommer som tur är aldrig att bli utsatta för en överfallsvåldtäkt men visst har väl alla läst om dem?

Forskning visar att det, tillsammans med andra faktorer, finns ett samband mellan medias rapportering om och människors rädsla för att bli utsatta för brott. Det var med det i åtanke som vi valde att göra den här undersökningen: att studera hur Göteborgs-Posten gestaltar överfallsvåldtäkt.

En överfallsvåldtäkt kräver ett offer, men vem är hon egentligen? Hon är ute och roar sig på stan och hon joggar i parker. Ibland är hon med en kompis, ibland är hon själv. Hon blir överfallen med mycket folk i närheten men oftast på ödsliga platser. I våldtäktsartiklarna från Göteborgs-Posten lär vi inte känna henne, men vi vet vad hon håller på med och vi vet att hon oftast är på väg hem. Mycket mer än så får vi inte reda på om offret. Är det en person som kvinnor i allmänhet kan identifiera sig med?

Vi får veta lite om offret och ännu mindre om gärningsmannen. Han beskrivs utifrån sin handling och han kommer från ingenstans. Han är en anonym man som växer fram ur skuggorna. Gärningsmannens handlingar kan sällan förklaras och han beskrivs endast som just gärningsman – som för att skilja honom från alla vanliga män.

Syftet med den här studien har varit att undersöka hur Göteborgs-Posten gestaltar överfallsvåldtäkt, offer och gärningsmän över tid. Vi använt oss gestaltningsteori och narratologi för att studera vilka roller som finns representerade och hur händelseförloppet kring våldtäkten beskrivs. Här kommer vi att diskutera de resultat som vi funnit mest intressanta och vad de kan få för vidare konsekvenser.

Vi har undersökt artiklar i Göteborgs-Posten och med det sagt är det bara Göteborgs-Posten vi kan uttala oss om. Vi anser ändå, i och med att Göteborgs-Posten är en av de större morgontidningarna i Sverige, att resultaten i viss mån är generaliserbara.

Icke-idealiska offer och klassiska våldtäktsmän

Som vi har nämnt i resultatdelen är offret för överfallsvåldtäkt inte idealisk medan gärningsmannen är som tagen ur en skräckfilm. Vad får det för verkliga konsekvenser för hur allmänheten ser på vilka det är som blir våldtagna och vilka det är som våldtar?

Vi tror att det är lättare för både män och kvinnor att identifiera sig med offren än vad det är för män att identifiera sig med gärningsmännen. Offret kan vara vem som helst men gärningsmannen framstår som en galning som hoppar fram ur mörkret och våldtar urskiljningslöst. Offret framställs alltså inte som vem som helst bara för läsaren utan som vem som helst även för gärningsmannen.

Sannolikheten för att någon skulle kunna identifiera sig med gärningsmannen blir mindre genom att han kallas för just "gärningsmannen" eller "våldtäktsmannen" medan offret genomgående kallas för kvinnan eller flickan.

Ovanlig men samtidigt typisk

Det finns en fara med att förstärka bilden av vem som våldtar och vem som blir våldtagen. Även om det har betydelse om en kvinna utsätts för våld i en nära relation eller blir utsatt för våld av en okänd man, så visar Mona Livholts studie att "indelningar av våldtäkt som bygger på motsatserna offentlig/utomhus och privat/inomhus riskerar att förstärka de förenklade bilderna" (Livholts 2007:115). Indelningen av offentligt och privat är heller inte entydig. Många av kvinnorna i vårt material blir överfallna nära sina hem, vilket kan ses som en större kränkning än om överfallet skett någon annanstans. Man kan inte klandra en kvinna för att nattetid befinna sig nära sitt eget hem. Men i och med att hon ofta varit ute och roat sig blir hon samtidigt idealisk och icke-idealisk. Det som skapar dramatik i berättelsen om våldtäkt när det gäller fallen då kvinnan befinner sig nära hemmet är dels att händelseförloppet utmanar indelningen offentlig/utomhus och privat/inomhus, dels det dramatiska och motsägelsefulla sätt på vilket de omskrivs.

En annan kollision mellan idealisk och icke-idealisk sker när hon väljer en svarttaxi framför ett annat färdmedel. Att välja en taxi tyder på att hon på ett säkert sätt vill ta sig hem men genom att hoppa in i en bil med en främmande man utsätter hon sig samtidigt för eventuell fara. Vi tycker oss kunna utläsa att Göteborgs-Posten i ett antal artiklar ställer sig bakom föreställningen om att vissa offer får skylla sig själva.

Individens problem eller samhällets ansvar?

Även om det inte ligger i brottsjournalistikens natur att vara samhällskritisk så anser vi det ändå nämnvärt att samtliga artiklar i Göteborgs-Posten är episodiskt gestaltade och därmed helt med avsaknad av makroperspektiv. Det ligger i människans natur att försöka hitta samband och förklaringar. Genom att enbart beskriva en enda sorts våldtäkt på ett enda sätt så får vi ingen större förståelse för bakomliggande faktorer. Vi får heller ingen förklaring eller förslag till lösningar på ett problem som är större än den enskilda individen.

Det finns ett litet antal artiklar som försöker problematisera och lyfta frågan från individ- till samhällsnivå men åtgärderna som föreslås utgår ifrån att våldtäkt är ett naturligt inslag i stadsbilden. Det har presenterats förslag om bättre belysning i parker men framförallt är det uppmaningar från polisen till kvinnor att inte åka svarttaxi eller gå hem själv hem nattetid. Detta kan i förlängningen leda till att kvinnors rörelsefrihet i det offentliga rummet begränsas.

Avslutande reflektioner

Så, hur tycker vi att en artikel om överfallsvåldtäkt bör se ut? Borde den vara mindre detaljrik och mer likna en "dygnet runt"-rapportering om en misshandel mellan två män utanför krogen? Det är viktigt att skilja på misshandel och våldtäkt – våldtäkt innebär en annan sorts kränkning – men man kan fråga sig varför misshandeln oftare beskrivs i raka notiser och våldtäkten i dramatiserade skildringar som mer liknar våldspornografi.

Vi har sett en viss tendens till att gärningen i högre grad idag beskrivs som ej tillhörande någon. Det är positivt att fokus har flyttats från det våldtagna offret men samtidigt problematiskt att gärningsmannen i allt större utsträckning frångår ansvaret.

Något vi inte får glömma i den här analysen är att Göteborgs-Posten, precis som alla andra dagstidningar (både morgon- och kvällstidningar), har ett behov av att gå runt ekonomiskt. Rent krasst, alla nyheter säljer inte. Överfallsvåldtäkten passar helt enkelt bättre in i mallen för tidningarnas nyhetsvärdering än "hemmavåldtäkten". Man kan givetvis ifrågasätta de allmänt rådande kriterierna för nyhetsvärdering, och vi vill understryka att det inte är specifikt Göteborg-Posten som är boven i dramat. Göteborgs-Posten är snarare en del av en större apparat med komplicerade normer och förutsättningar för nyhetsvärdering och det är den tidning vi har undersökt.

6 Sammanfattning

Syftet med den här studien var att undersöka hur överfallsvåldtäkt gestaltats i Göteborgs-Posten över tid. Vi utgår ifrån att medierapporteringen påverkar kvinnors rädsla för att själva bli våldtagna. Den utgångspunkten har genomsyrat hela undersökningen.

För att uppnå syftet ställde vi oss följande frågor:

- Hur skildras offret?
- Hur skildras gärningsmannen?
- Hur beskrivs våldtäkten?
- Har det skett någon förändring i rapporteringen över tid?

Vi har låtit gestaltningsteori agera ramverk och även inspirerats av narratologi, framförallt eftersom att vi har varit intresserade av att undersöka artiklarnas rollbesättning. För att kunna undersöka offer och gärningsman har vi tagit hjälp Nils Christies teori om *det idealiska offret*. Christie ställer upp fem kriterier för ett idealiskt offer: offret måste vara sjuk, gammal, svag eller mycket ung. Hon måste befinna sig på en plats hon inte kan klandras för och hålla på med ett respektabelt projekt. Dessutom måste gärningsmannen vara både okänd och ond. Katarina Wennstam diskuterar i sin bok, *En riktig våldtäktsman*, samhällets syn på våldtäkt och nämner medierna som medskapare till stereotypa föreställningar av vad våldtäkt är och vilka det är som våldtar.

För att undersöka hur Göteborgs-Posten gestaltat överfallsvåldtäkt har vi använt oss av en kvalitativ textanalys, ethnographic content analysis (ECA) utformad av David L. Altheide.

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) förekommer fler överfallsvåldtäkter under sommaren. Därför är det artiklar från maj till september, åren 2000, 2002, 2010, 2011 och 2012, vi har valt att studera. Bakgrunden till det är att vi ville få en bild av hur det såg ut i början av 2000-talet och jämföra det med början av 2010-talet.

Huvudsakliga resultat:

Den typ av våldtäkt som är mest frekvent i Göteborgs-Posten är överfallsvåldtäkten. GP-offret är precis som verklighetens våldtäktsoffer sällan idealiskt. I typfallet blir hon överfallen av en främling när hon på väg hem från krogen eller annan festlighet. Det faktum att gärningsmannen är en främling och attackerar henne gör honom idealisk, även om han sällan är det i verkligheten.

I endast tio av de 77 artiklar vi har studerat förekommer någon form av ytterligare information än den raka brottsrapporteringen. Vi konstaterar att en klar majoritet av alla överfallsvåldtäkter i artiklarna gestaltas episodiskt och det är endast ett fåtal artiklar som innehåller någon form av samhällsperspektiv där fokus har flyttats från mikro- till makroperspektiv.

Göteborgs-Posten har hittills under 2000-talet i stort sett inte förändrat brottsrapporteringen om överfallsvåldtäkt. De flesta artiklarna som går under undertemat "det borde inte ha hänt" återfinns i materialet från 2000 och 2002. Dramatiska ord eller meningsbyggnader återfinns även i det senare materialet men är mer sällan förekommande.

Slutsatser:

Göteborgs-Posten hjälper till att konstruera stereotypa bilder av våldtäkt, våldtäktsoffer och våldtäktsmän. Genom en överrepresentation av grova brott och överfallsvåldtäkt får publiken en bild som inte stämmer överrens med verkligheten. Detta kan leda till en snedvriden bild av förekomsten av våldtäkt. Bristen på problematisering leder dessutom till att våldtäkt i hög grad ses som individuella problem och inte som samhällets ansvar.

Det är Göteborgs-Posten vi har undersökt och kan därför bara uttala oss om just den tidningen. Göteborgs-Posten är förmodligen inte unik i sin våldtäktsrapportering, utan följer som alla andra morgontidningar, normer för nyhetsvärdering. Med det sagt är Göteborgs-Posten endast medskapare av de schablonmässiga bilder av våldtäkt som förmedlas i media.

7 Litteraturlista

Referenslitteratur:

Altheide, David L. (1996). *Qualitative media analysis*. Sage publications Inc., Arizona State University.

Christie, Nils. Det idealiska offret. I Åkerström, Malin & Sahlin, Ingrid (red.) (2001) *Det motspänstiga offret*. Studentlitteratur, Lund.

Dahlgren, Peter (1987). *Pressens bild av brottsligheten*. Allmänna förlaget, Stockholm.

Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom (1998). *Det redigerade samhället*. Carlsson Bokförlag, Stockholm.

Hellspong, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten – Handbok i brukstextsanalys*. Studentlitteratur, Lund.

Jansson, André (2002). *Mediekultur och samhälle*. Studentlitteratur, Lund.

Kielos, Katrine (2008). *Våldtäkt & romantik*. Modernista Group AB, Stockholm.

Livholts, Mona (2007). *"Vanlig som vatten" – manlighet och normalitet i mediernas berättelser om våldtäkt*. Gleerups Utbildning AB, Malmö.

Pollack, Ester (2001). *En studie i medier och brott*. Akad. avh. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholm universitet.

Robertson, Alexa. Narrativanalys. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005) *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur, Lund.

Sandstig, Gabriella (2010). *Otrygghetens landskap – En kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av bakomliggande orsaker, med fokus på mediernas roll*. Akad. avh. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Strömbäck, Jesper. Journalistiken och politiken. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.) (2012) *Medierna och demokratin*. Studentlitteratur, Lund.

Wennstam, Katarina (2004). *En riktig våldtäktsman – En bok om samhällets syn på våldtäkt*. Albert Bonniers förlag, Stockholm.

Åkerström, Malin & Sahlin, Ingrid (2001). *Det motspänstiga offret*. Studentlitteratur, Lund.

Vetenskapliga artiklar:

Altheide, David L. (1997). "The News Media, the Problem Frame, and the Production of Fear". I *The Sociological Quarterly*. DOI-nr: 10.1111/j. 1533-8525. 1997.tb00758.x

Hollander, Jocelyn A. (2001). Vulnerability and Dangerousness: The construction of Gender through Conversation about Violence. I *Gender and Society*. Vol. 15. Nr. 83. Sid. 83-109. DOI-nr: 10.1177/089124301015001005

Vliegthart, Rens & van Zoone, Liesbet (2011). Power to frame: Bringing sociology back to frame analysis. I *European Journal of Communication*. Vol. 26. Nr. 101. Sid. 101-115. DOI-nr: 10.1177/0267323111404838

Yiengar, Shanto (1990). Framing Responsibility for Political Issues: The Case of Poverty. I *Political Behavior*. Vol. 12. Nr. 1. Sid. 19-40. DOI-nr: 10. 1007/BF00992330